

Csákvári kancsó, öreghegyi bor

„Nem is paksi az, akinek nincs csónakja és szőlője!” – mondták régebben a Duna-parti helység lakói. Hasonlót hallhattunk egykor városunkban is: „Nem számít igazán fehérvárinak az, akinek nincs az Öreghegyen szölleje!” Mert a szőlő jelezte azt, hogy a tulajdonos a város megtelepedett lakosa, nem csak amolyan *gyütt-ment*. Törekedett is megszerzésére, megtartására nemcsak a földműves, hanem a polgári réteg tagja is. Hiszen a szőlőterület, a saját bor a módosságot is kifejezte. Joggal említették a megyeszékhely környékén az öregek: „Régen akinek szölleje vót, annak mindene vót.”

A városunkban termett *szőlőhegyi* (másképp *öreghegyi*) bort az 1950-es évekig a helyi kocsmákban, vendéglőkben is mérték. Ennek különösen azért volt rangja, mert mellette Mórról, Csókakőről, a Balaton-felvidékről, esetleg a Velencei-tó mellől származót szolgáltak fel. Tudjuk, hogy jó néhány kocsmáros, vendéglős birtokolt szőlőt az Öreghegyen.

A borfogyasztás, a szórakozás színterei természetesen a szőlőhegyi présházak, pincék is lehettek. Különösen *farsangban*, illetve tavasztájt, a nagy mezőgazdasági munkák megkezdése előtt.

A *Vízkeresztől húshagyókedd éjfélig* (idén január 6-tól március 4-ig) tartó farsang idején, a II. világháború előtt a felső-, alsó- vagy palotavárosi fiatalok, a leányok, legények, ifjú házaspárok szívesen keresték fel a szőlőhegyi pincéket. Elkérték a szülőktől a kulcsot és fél éjszaka együtt mulattak. Gyakran kemencében sült *libafertállyal* és *forgácsfánkkal* csillapították éhségüket, melyre fehér bort ittak. A szokás régi gyakorlatára 1664-es feljegyzés utal.

A pincelátogatás esetenként lovasszánkózással kapcsolódhatott össze. Ebbéli emlékeit jó egy évtizede elevenítette föl nekem a felsővárosi, 1910-es születésű Botos József. Ahogy Fejér megyében számos helyen, úgy a felsővárosiaknak is a farsang nem csak a mulatozás időszakát, hanem a ló vontatta szánkózást is jelentette: „Leesett a hó, akkor csináltunk egy

farsangot. Aki legényember volt, a barátjával összefogott, összeállították a *szankót*. Aztán elengedték velünk a leányokat. A lovakat is meg kellett járatni. Mentek egy nagy körre. Ilyenkor szokták a leányt egy mások rokonhoz, aki messzebb lakott, elvinni, bemutatni. Én is vittem az Alsóvárosra. Mentünk a szőlőbe is, de nem nagyon.”

Könnyen elképzelhetjük, hogy az akkori, gépjárműmentes világban, a hideg, havas, de sokszor szikrázóan fényes farsangi napon, a jól futó, csengős lovakkal miként siklott a szán. Azt is, hogy a négy-hat-nyolc utas határtalan vidámsággal, esetleg énekszóval mennyire élvezte az utazást, s a báméskodók hogyan irigyelték őket.

Akár szánon, akár gyalogosan jutottak ki a fehérváriak az Öreghegyre, a bort szívesen megkóstolták. A II. világháborúig a gazda legtöbbször cserépből készített *kancsóból*, azaz helyi néven *korsóból* töltötte a hegy levét.

Az említett kerámiatárgyak a csákvári fazekasok keze alól kerültek ki. A vásárban, vagy a településen áthaladó, portékáját kínáló mestertől vették, de az e tekintetben igényesebbek névre szólót készítettek maguknak. Formájuk, alakjuk nem csak célszerű, hanem esztétikailag is mutatós volt. Hagyományos színt kaptak, kívül zöld, belül sárga mázt. Nagyságuk egy liter körülitől vagy három literig terjedt. (Igaz, jó száz évvel ezelőtt még pintben és meszelyben is mérték.) A népszerűbbek a kisebbek voltak, ám azok sem pontosan egyformára sikerültek, hanem ahogy éppen a fazekasnak kijött.

Budapesten, Székesfehérváron a múzeumok több csákvári eredetű cserép boroskorsót őriznek. Egyik példányon a felirat így szól: „Fazekas Jánosé ez a korsó. Hogy ha iszik belőle, Váljon egészségére. Készült 1933-ba”. Egy másik darab Vas Károly fazekas keze alól került ki, 1961-ben. Ez is feliratos: „jó bor jó egészség / szép lány szép feleség/ szép asszonynak jónak / földön járó lónak kár megöregedni”.

A csákvári korsók széles körben elterjedtek, így a Bakony és a Vértes környékének falvaiban is. Gyerekkoromban, az 1950-es évek második felében, a 60-as évek elején Sárkeresztesen, az Újhegyben elvéve láttam meg egy-két darabot. Mindenekelőtt a sajátunkat, amely valami csoda folytán átvészelte a háborút is, pedig prэшázunkat a front alatt német és orosz katona egyaránt lakta és károsította. A sok használat, az idő mindjobban meglátszott a felirat nélküli korsókon, máza is kezdett lepattogni, így a végén apám kidobta.

Pár éve azonban gyerekkori játszótársam, Szűcs László megajándékozott egy szép formájú, hagyományos színű korsóval, mely eredetileg a nagyapjéé, Szűcs Józsefé (1906-1982.) volt. Természetesen Csákváron készült, 1952-ben, amikor még hagyományos módon próbáltak élni, gazdálkodni a parasztemberek. A korsót készítője megrendelésre korongolta, amit a népies felirat is elárul: „Ez a kancsó készült Szűcs Józsefnek. Sárkeresztes. Ez a világ mi volna, ha egy kis bor nőm volna. A szép asszony, meg a bor, Sej, mögvígasztal mindenkor. 1952.”

Az említett három korsófelirat jellegzetes csákvárinak is tekinthető, hiszen azonos formában, vagy csekély eltéréssel több boroskancsón is megjelent. Más vidékek fazekasmesterei más szöveget karcoltak az agyagba. Az 1980-as évek elején a fehérvári piacon Zala megyéből származó zöldmázás boroskancsókat árultak. Vidám feliratuk az alábbiak szerint hangzott:

„Ha eljössz kapálni,
Meg foglak kínálni.”

„Igyál jó barátom,
Tőled nem sajnálom,
Sokáig élj!”

Fejér megyében a II. világháború nagy pusztítással járt. 1944-45. telén a harcokban az ellenséges felek a présházakat, pincéket, ezek berendezési tárgyait sem kímélték. Igaz ez a cserépből készült, tehát törékeny boroskancsókra is, amelyek békeidőben is könnyen törtek, repedtek. Ezért nem csoda, hogy mára kevés maradt belőlük, bár mindig nagy becsben tartották, óvták azokat.

Gelencsér József

A téli Belváros lovasszánnal az 1920-as évekből (Márton J. festménye)